

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA O‘ZBEK IT TERMINLARINI O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Pardayeva Nasiba Boyqobulovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistranti

Annotatsiya: O‘zbek tili va Ingliz tili orasidagi tuzilmalar, so‘zlar va terminologiyadagi farqlar va xususiyatlar bayon etiladi. Maqola, O‘zbekiston IT sohasidagi terminologiyadagi o‘ziga xos xarakteristika va yaratilgan so‘zlar bilan qanday o‘zlashtirish amaliyotini o‘rganishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: O‘zbek IT terminologiyasi, Farqli xususiyatlar, Ingliz va O‘zbek tilining taqsimlashi, Terminologiya farqliliklari, IT terminologiyasi xususiyatlari, O‘ziga xos O‘zbek atamlari, IT terminologiyasini o‘rganish.

Annotation: The article highlights the differences and peculiarities in the structures, words, and terminologies between the Uzbek and English languages. It provides insights into how understanding the distinctive characteristics and newly coined words in the terminology of IT in Uzbekistan can aid in the process of assimilating and internalizing them.

Keywords: Uzbek IT Terminology, Distinctive Features, English and Uzbek Comparison, Terminology Differences, IT Terminology Characteristics, Unique Uzbek Terms, Assimilation of IT Terminology.

Barcha sohalardagidek, kompyuter va internet sohasida ham terminlarni nazariy va amaliy jihatdan o‘rganish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Bundan ko‘zlangan asosiy maqsad kompyuter va internet terminlariga bo‘lgan talab-ehtiyoj bilan uning hozirgi holati orasidagi nomuvofiqlikni bartaraf etishdir. Chunki, hozirgi kunda jamiyat hayotida kompyuter va internet qanchalik muhim ahamiyatga ega bo‘lsa, uni egallash, boshqarish, rivojlantirish va undan unumli foydalanish uchun mazkur soha terminlari ham shunchalik muhim ahamiyatga ega. Demak, kompyuter va internet sohasi terminlarini me‘yorlashtirish va tartibga solish ilmiy va ijtimoiy jihatdan ahamiyatga molikdir. Biroq, tilimiz so‘z boyligining salmoqdor qismini tashkil etgan va rivojlanib borayotgan kompyuter va internet sohasi terminlarini har tomonlama o‘rganish – ya’ni lingvistik xususiyatlarini ochib berish, ma’no va shaklini, o‘zlashishi hamda yasalishini tartibga keltirish tadqiqotimizning mazmunini belgilaydi. Motivlanganlikning eng to‘liq ifodasi termining tizimlilik, ya’ni termin

tuzilmasida nomlanayotgan tushunchaning boshqa tushunchalar bilan aloqasi va bu tushunchaning mazkur tizimdagi o‘rnini aks ettirish imkoniyatidan iborat. Terminning maqbul xususiyati uning semantik shaffofligidan iborat, u termin tomonidan ataladigan tushuncha haqida tasavvurni shakllantirish imkonini beradi. Terminologik me‘yor umum lisoniy me‘yorga asoslanadi, biroq unga mos kelmasligi ham mumkin. Bular qatoriga sohaviy jargonlarni kiritish mumkin. Jumladan, bir qator terminologiyalarda mutaxassislar tomonidan qabul qilingan urg‘u o‘zgarishlari, so‘z yasash qoidalari va h.k. Internet xizmati turlariga elektron sahifa, elektron pochta, telekonferensiya, fayllarni uzatish, domen nomlari, Telnet IRC yoki Chat konferensiya, malumotlar izlash xizmati kabilar kiradi. Kompyuter va internet termin tizimi ochiq va samarali tizim hisoblangani uni tadqiq etishning ko‘lamini kengayishiga sabab bo‘ladi. Ma‘lumki, har qanday terminologik tizim doimiy ravishda yangi terminlar bilan to‘ldirilib boriladi, mavjud terminlar esa semantik, grafik va grammatik o‘zgarishlarga uchrayveradi. Kompyuter va internet terminlari bundan holi emas. Internet bir-biri bilan bog‘langan kompyuterlarning yagona butunjahon tarmog‘i hisoblanadi. Internetning ikkita asosiy funksiyasi mavjud bo‘lib, ular quyidagilar:

- 1) informasion funksiya;
- 2) kommunikasion funksiya.

Biz kompyuter va internet terminlarini biz umumsohaviy ya‘ni, umumadabiy bo‘lgan terminlar qatoriga kiritish tarafdorimiz. Terminga qo‘yiladigan talablarni terminning shakliga qo‘yiladigan talablar guruhi, uning mazmuniga qo‘yiladigan talablar va termindan foydalanishning o‘ziga xos xususiyatlari bilan asoslangan spesifik talablarga bo‘lish mumkin. Bundan kelib chiqib o‘z mavzu doiramizda tahmin qilishimiz mumkinki, terminlarni me‘yorga solish tartibga solingan terminologiya – termin tizimi mos kelishi lozim bo‘lgan talablar asosida o‘tkaziladi. Kuzatishlarimiz stol kompyuteri tizimi, taqsimlangan dasturiy vositalar, axborot, tarmoq ma‘muri, axborotlashtirish, axborot vositalari, xatolarni aniqlovchi dasturiy vositalar, axborot egasi, axborot tizimlari mulkdori kabi kompyuter va internet terminlari bir-birini taqozo etuvchi uzviy bog‘lanishdagi jarayonlarni anglatuvchi tushunchalar sifatida namoyon bo‘lishini ko‘rsatdi. Axborot texnologiyalarining takomillashib borishi hamda tarmoqlari sonining ortib borishi milliy adabiy tilda yangidan-yangi sohaviy nomlarining paydo bo‘lishi mazkur tilda terminlarning ko‘payishiga olib kelmoqda. Bu o‘z o‘rnida o‘zbek milliy til tizimini sohaviy terminlar orqali boyishiga ijobiy ta‘sir o‘tkazmoqda. Lekin masalaning ikkinchi tomoni bor. Har doim ham ushbu soha terminlarining o‘zbekcha yasamalarni sifat jihatdan muvofaqiyatli yaratilgan deb bo‘lmaydi. Masalan, D. Kadirbekova axborot texnologiya sohasidagi terimnlarining o‘zbekcha yasamalarni sifat jihatdan muvofaqiyatli yaratilgan deb bo‘lmaydi deb

hisoblaydi. Kompyuter va internet terminlarida bu holat kuzatiladi: information service - axborot xizmati yoki axborot servis (gibrid shaklida), information war - axborot jangi, machine word - mashina-so'z (gibrid), computer aided translation - kompyutertarjima, mashina-tarjima (gibrid), protection management - muhofaza boshqaruvi, hang - uzilishli uzatish, developer - yaratuvchi, Lampel-Ziv coding - Lempl-Ziv kodi deb berilishini tavsiya etish mumkin. Ushbu variantlarda ixchamlik (qisqalik), aniqlik va bir ma'nolilik kabi xususiyatlar mavjud bo'lib, ular terminlarga qo'yiladigan talablar to'la mos keladi. Kompyuter va internet terminlarining o'zbekcha yasalmalari lingvistik nuqtai nazardan o'rganilmaganligi sababli, albatta ayrim xato va kamchiliklardan xoli, deb bo'lmaydi. Shundan kelib chiqqan holda, kompyuter va internet terminlarini o'rganish borasida ilmiy-tadqiqot ishlarini davom ettirish, mazkur soha bo'yicha terminologik lug'atlar va ilmiy adabiyotlar yaratish dolzarbligicha qolmoqda. Zamonaviy kompyuter va internet terminologiyasining shakllanishidagi ekstralingvistik omillardan biri – fan-texnika sohasida ixtiro qilingan yangi kashfiyotlar asosan XX asr boshlarida radioelektronika sohasida yuzaga kelgan bo'lib, aloqa tizimiga bevosita bog'liq bo'lgan radioelektronika sohasida mikroelektornikaning rivojlanishi mikroelektron industriyani vujudga kelishini ta'minladi. Bu jarayon milliy til tizimiga yangidan yangi tushunchalarni kirib kelishiga sabab bo'ldi.

Til moslashuvchan, ta'sir etuvchi omillar ega hisoblanadi. Leksika – bu tillarning eng oson o'zgarish jarayoniga ega sohasi bo'lib, ekstralingvistik o'zgarishlarga eng tez javob bera oladi. Unda tashqi o'zaro ta'sirlar eng ko'p o'zgarishlarni amalga oshiradi. Shuning uchun undagi barcha o'zgarishlarni tushuntirish deyarli oson hisoblanadi.

REFERENCES:

1. Arutyunova N. D. Diskurs / N. D. Arutyunova // Katta ensiklopedik lug'at. Tilshunoslik. - M., 1998. - S. 136-137.
2. Bogdanov VV Matn va matnli aloqa / VV Bogdanov. - Sankt-Peterburg . : Sankt - Peterburg nashriyoti . davlat unta, 1993. - 68 b.
3. Kibrik A. A. Diskurs va funksionalizmning paydo bo'lishi / A. A. Kibrik , V. A. Plungyan // Zamonaviy Amerika tilshunosligi: asosiy yo'nalishlar. - M.: URSS tahririyati , 2002. -S. 307-309.
4. Chafe V. Diskurs, ong va vaqt. Nutq va yozishda ongli tajribaning oqimi va o'zgarishi / Chafe V. - Chikago: Chikago universiteti. - Matbuot, 1994 yil.
5. Enkvist NE Matndan talqin qilinishiga: matn tilshunosligidagi asosiy atamalarni muhokama qilishga hissa. Bog'lanish va uyg'unlik : matn va nutq tahlili / Enkvist NE - Nyu-York, 1989. - P. 369-382.